

összes tárgyainak rendszertani csoportosítását is befejeztem, a rendezett két gyűjtemény Katalógusát most íme közléteszem, hogy munkám fölött a szakemberek kritikát gyakorolhassanak s hogy amikor szakkollégáimat arra kérem, hogy munkám fölött ítélkezzenek, — mert hiszen amely pillanatban egy szerző egy művet a könyvpiacra bocsát, ugyanakkor feltétlenül aláveti magát az ahhoz értők bírálatának is, — egyúttal mindenkinek, a ki csak kezébe veszi e könyvet, tudomására juthasson, hogy a vegytan, természetrajz és földrajz tanára üres idejében az 1898—1899—1900—1901 tanévekben a kecskeméti államilag segélyezett evangélikus református főgimnázium kulturális fejlődését miképpen igyekezett előmozdítani.“

— Uram! — „*elvégeztem a dolgot, melyet veám bízál volt, hogy elvégezzem*“²⁾ azon megjegyzéssel, hogy szerény véleményem szerint ez a katalógus, szerző klasszikus rövidítésével élve: *á. s. e. r.*, azaz: *általánosságban s egészében rémséges*. Valóban szerencse, hogy szerző „minden jogot fentartott“, így legalább remélhetjük, hogy példáját egyhamar nem követi senki!

Episema glaucina Esp.

Irta A. Aigner Lajos.

Ezt a rendkívül változó bagolypillét néhány év óta tanulmány tárgyává tettem és az összehasonlítás kedvéért igyekeztem számosabb példányát összegyűjteni. Ez annyira sikerült, hogy jelen észleleteimet mintegy száz példányra alapíthatom.

A leírások a következő alakokat különböztették meg:

1. *Glaucina* Esp. (tersa Hb., trimacula Frr.), vörhenyes, csaknem egyszínű;

2. Ab. *tersina* Stgr. (tersa Boisd., trimacula H.-S.), szürkés, többnyire két fekete foltal;

3. Var. (et ab.) *dentimacula* Hb. (trimacula Hb.), szürke, sötét foltokkal;

4. Var. et ab. *hispana* Boisd. (trimacula H.-S.), kékes, erős foltokkal, fehér erekkel. A subvar. *meridionalis* Calb., valamivel világosabb.

5. Ab. (et. v.) *unicolor* Dup., sárgás, csaknem egyszínű;

²⁾ János evang. XVII. r. 4. v.

6. Ab. *Grunei* Boisd. (ab. albida Obth.) fehér, két fekete pettytel.

Mint synonymái is mutatják, erre a fajra nézve a régi szerzők nem voltak tisztában és különböző alakjait összetévesztették vagy önálló fajnak tartották.

A felsorolt alakok közül a *dentimaculát* tartom a valódi törzs-fajnak, nemcsak mert leggyakoribb, hanem mert nézetem szerint az eredeti rajzolatot leghívebben megőrizte, holott a többit progressiv alaknak tekintem, melyeken egyes rajzelemek gyöngülnek, elfakulnak, sőt délibb tájakon teljesen el is enyésznek. De maga a *dentimacula*-nak példányai egymás közt is nagyban változnak. Alapszíne szürke, vagy barnás-szürke, sötétbarna rajzokkal, de gyakran sötét barnás, míg a rajzolat a pirosba játszik.

Legtipikusabb egy nőstény példányom. Feje és tora szürke, erős szürke szőrzettel; potroha barnás-szürke; csápja szürke, a hímé erősen fésűs; lába fehéres, szürkés behintéssel.

Felső szárnyának alapszíne szürke, apróbb fekete pontokkal behintve; ez a szín az egész tő- és középtért foglalja el, és terjed a szegélytérig, melytől a fekete pontokból álló s a mellső szegélytől a belső szegélyig lefutó hullámvonal választja el. Az így elhatárolt téren, a világosabb színű mellső középér mögött három alapszínű folt fekszik, t. i. az elég nagy vesefolt, a tőnél hasonló alakú folt, mely csaknem a belső szegélyig ér, és közben a körfolt, mely azonban — a hullámvonalnál könyököt képezve — szélesen folytatódik a belső szegélyig. A három foltot közben fekvő, jellemző két fekete petty választja el egymástól; az egyik, a vese- és körfolt közt, megközelítőleg négyszögű, a másik, a kör- és többeli folt közt, élével befelé irányuló háromszögű. A vesefolt és hullámvonal közt levő hézag sötét barnával van kitöltve, mely szín félkörben a négyszögű pettyig terjed; úgyszintén a háromszögű pettytől kiindulólág a fekete vonallal határolt többeli folt is barnával van félkörben körülfutva. A mellső szegély azonban, a mellső középérig rajzta. A világos színű hátsó középér a három foltot és a sötét kitöltést végig átszeli, míg a belső szegély csúcsáig futó, szintén világos színű dorsalis ér a többeli foltot alul határolja és átszeli a körfolt folytatását, valamint a megfelelő sötét kitöltést is. A hullámvonalon túl levő szegélytér az alapszínénél kissé világosabb szürke, a hullámvonal mentén sötét árnyalattal, mely a fekete csipkés szegélyvonal előtt is megvan, de itt szélesebb és sötétebb, és befelé némi fekete határvonalat mutat. A barnás rojtozat közepén finom szürkés vonal húzódik végig. Az alsó szárny szürke, a szegélyvonal felé

sötétebb árnyalattal; a rojtozat világos szürke. A fonák oldal szürkés, rajztalan, erős fénynyel.

Az összes rajzelemek változók, elenyészők. A legtöbb példányon többé-kevésbé megmarad a fekete hullámvonal és a többeli folt fekete széle, de olykor ez is alig látszik, a sötétbarna kitöltés pedig fakóbarnává lesz. Szóval minden hasonlatosság mellett, alig lehet két teljesen egyforma állatot találni.

A legvilágosabb színű példányok már oly közel állnak a *tersina*-hoz, hogy attól bajos megkülönböztetni, vagyis a két alak közt alig lehet határt vonni.

A *tersinán*, melynek alapszíne szürkés, vagy barnás-fehér, avagy halvány fakóbarna, a hullámvonal és a foltközök kitöltése az alapszínnél valamivel sötétebb barnás; csak a két fekete petty tűnik fel erősen, de ez sem mindig, mert ritkább esetben a belső, háromszögű petty is alig látható.

A *dentimacula* barnaszínű példányai viszont a *glaucina*-hoz vezetnek, mely csaknem egyszínű barna, a jellemző két fekete petty helyett az alapszínél valamivel sötétebb barna és keskeny sárgakeretű; a többi rajz alig, vagy épen nem látható, az erek sem látszanak; egyik példányomon még a négyszögű petty is alig vehető észre.

A var. *hispana* kékes alapszínű, egyébként teljesen meg egyezik a *dentimacula* sötétebb példányaival, a melyhez valószínűleg az összes Budapesten talált úgynevezett *hispana*-példányok is tartoznak; a melyeket én ezen név alatt láttam, mind csak világosabb szürke *dentimacula* volt.

Az ab. *unicolor*, melyet állítólag már Budapesten is fogtak, a leíró szerint csaknem egyszínű sárgás. Gyűjteményemben van mint *unicolor* egy régi Anker-féle példány, mely csaknem rajztalan ugyan (csak a négyszögű petty és a hullámvonal mutatkozik árnyalatként), de nem sárgás, hanem barnás fehér s ennél fogva alighanem a *tersina*-hoz tartozik. Viszont láttam teljesen rajztalan budapesti *unicolor* példányt, mely azonban világos barna s ennél fogva a *glauciná*-hoz vonható.

Az ab. *Gruneri* fehéres, a jellemző két fekete pettytel.

A *dentimacula* előfordul Déli- és Közép-Németországban, Ausztriában, Déli-Oroszországban, keleti Kis-Ázsiában és az Iszikkul-tó mellékein, valamint Magyarország kevés helyén, ú. m. Budapesten, Pécsen, Pozsonyban (igen ritkán) és Nagyágon; a *glaucina*: Ausztriában, Déli Franciaországban és keleti Kis-Ázsiában, valamint Magyarországon: Budapest, Pécs, Szent-Gotthárd,

Eperjes és Pozsony környékén, az utóbbi két helyen igen ritkán; a *hispana* Andaluziában, Északi Afrikában (Mauritanica), Felső Olaszországban (itt kérdéses); a subvar. *meridionalis* csak Olaszországban; az *unicolor*: nyugati Franciaországban, Spanyolországban, Mauritániában és keleti Kis-Ázsiában; a *Gruneri* pedig Siciliában, Mauritániában, déli Olaszországban és állítólag Magyarországon is.

A jelzett alakok Budapest környékén, nevezetesen a Svábhegy tisztásain szeptember közepétől október közepéig többé-kevésbé gyakoriak, sőt itt — Anker Lajos feljegyzése szerint — 17-féle eltérést is lehet találni.

A lepke állítólag éjjeli 10—12 óra közt kel ki. Magam úgy tapasztaltam, hogy az alkonyat beálltával 6 órától 7 óráig röpül, azután már csak fűszálakon, virágokon és kórókon ülve található s ilyenkor fel sem riad, sőt ha megérintjük, a földre ejti magát és ott, akár hanyat fekve, mozdulatlanul fekszik. Meglehet, hogy éjjel után újra szárnyra kél. Tény: hogy a régibb gyűjtők a lepke kedvéért hajnali 3 óráig is künn tartózkodtak. Magam 9— $\frac{1}{2}$ 10 óráig megvoltam elégedve a fogással, és ilyenkor már igen hűvös is lévén az éj, tovább nem időztem.

A szürkés-barna, ibolyás tünetű hernyó április-májusban a *Muscari racemosum*- és *Anthericum liliagon* él, de csak éjjel táplálkozik; nappal a növény közelében a földben van, és a föld alatt bábozódik is.

Petéből való tenyésztése nem nehéz, de kissé körülményes. Erre nézve hátrahagyott jegyzeteiben Anker Lajos a következőket mondja: „A tenyésztés céljára nagy, körülbelül 6 lábnyi hosszú és 3 lábnyi széles, fedél nélküli ládát kell a földbe tűzött és léczekkel összekötött nagy erős czövekekre rászegezni. A ládát 9 hüvelyknyi magasan megtöltjük földdel, melyre közökbén gyepet helyezünk el oly formán, hogy tenyérynyi közt hagyva, egy sor *Anthericumot* ültetünk (könnyen fogamzik), azután ismét közt hagyva, egy sor gyepet rakunk le s így tovább. Mindez őszkor teendő, mielőtt a lepke röpülne.

A nőstény néhány száz petét is rak, a melyek még őszkor kelnek ki: addig üvegben tartjuk. Az egészen fiatal apró hernyókat sekély kis tenyésztő házikóba teszszük, a melyet előzőleg gyepvel láttunk el, és csak mikor már megerősödtek, helyezzük őket az említett nagy ládába, melyben kitelelnék. Erre a célra jól befödjük őket száraz tölgyfalombbal, szükség esetén egyszerű gyékénnyel is, de arra ügyelünk, hogy sok hó ne legyen rajta, a melyet kü-

lönben a gyékényről könnyen el lehet távolítani. A láda alatt levő ürt szalmával töltjük ki, arra a célra, hogy a nagy hidegnek jobban ellentállhassanak.

Tavaszkor, ha észreveszszük, hogy a hangyák kezdenek mozgolódni, mindenekelőtt eltakarítjuk a láda alatt levő szalmát és a czövekeket krétával rajzolt tenyérnyi széles gyűrűvel látjuk el: azon nem haladnak át a hangyák. Azután eltávolítjuk a gyékényt vagy lombot, a száraz levelekkel azonban beborítjuk a lądában levő földet. Ha kizöldül a gyep és a tápnövény, nemsokára mutatkoznak majd hernyók is, melyek mibenlétéről este gyertyafény-nél kell meggyőződnünk.

A lądában levő földet, még azután is, miután a hernyók elbábozódtak volna, egész nyáron át kissé nedvesen kell tartanunk, mert a földben levő bábok különben könnyen kiszáradnak. Ez az oka annak, miért van száraz esztendőben oly kevés, nedves esztendőben pedig oly sok lepke. De ez nem áll mindig, mert 1854-ben, daczára a nagy szárazságnak, nagy mennyiségben mutatkozott a lepke.

Az utóbbit magam is tapasztaltam, mert az 1900. és 1901. igen száraz esztendőben is bőven volt található a lepke. Úgy látszik tehát, hogy többé vagy kevésbbé számos előfordulására az időjárásnak nincs nagy befolyása.

Különfélék.

Ritka bogár előfordulása Magyarországon. Az 1895. évi augusztus 9-én Halász Árpád makói tanár Tusnádon egy igen ritka Cerambycidát, a *Xylotrechus pantherinus* Sav.-t gyűjtötte. Ezt az északi állatot először Savenius írta le (Hummel's Essai, IV. 1825 p. 66) Ulabary környékéről Finnországból, később (1830) Gebler Dél-Szibériából (Barnaul és az Irtis mellékéről) *Clytus adpersus* és utóbb Thomson (1874) *Platinotus Moëi* név alatt írta le Norvégiából (Christiania). Azóta megtalálták egyes példányokban Tirolban (Bozen és Ueberetsch között), Kelet-Poroszországban (Mühlhausen), Sziléziában (Teschen) és Csehországban (Polička) is. Kelet-Poroszországban 1870-ben Mühl erdész *Salix caprea*-ból nevelte a *Saperda similis* Laich.-al együttesen. Halász Árpád tanár az első magyarországi példányt a M. Nemzeti Múzeumnak adományozta. *Csiki Ernő.*

Egy légyfaj, mint a délafrikai háború okozója. A francia közoktatásügyi minister 1891-ben valami Foa nevű férfit küldött Délafrikába, a ki ott oroszlanra, elefántra, hiénára s egyéb állatokra vadászott. Kirándulásain a Matabeleföld határáig hatolt, vagyis addig